

Т.Г. Борисенко,
старший викладач
(Кримський державний гуманітарний інститут, м. Ялта)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

У статті розглядається проблема професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики до організації спільної навчальної діяльності учнів. Автор розкриває теоретичні і практичні аспекти даної підготовки, особливості організації означеної діяльності.

Зміни, що відбуваються в економічному і політичному житті України, стверджують людину в якості головної мети розвитку суспільства, однією з ознак якого є його спрямованість до об'єднання.

Одним з основних напрямків освіти вбачається підготовка нової генерації людей, здатних до продуктивної взаємодії і співпраці.

Реалізація окреслених завдань, що відтворені у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, в якій наголошується на необхідності становлення демократичної системи навчання та виховання, забезпечення зв'язків між освітою і суспільством, висуває нові вимоги до змісту професійної підготовки вчителя [1]. Вирішення цієї проблеми сприяє розвитку професійної компетентності фахівця щодо використання освітніх технологій, інтерактивних форм і методів навчання, спрямованих на навчання учнів співпраці.

Інтенсивний розвиток освіти в Україні висуває високі вимоги до рівня підготовки майбутніх учителів, до складу якої входить їх компетентність щодо організації спільної навчальної діяльності учнів. Принципово, що науковці спільну діяльність розглядають як процесуальний аспект відносин, який набуває свого конкретного змісту і спрямованості завдяки організації. Як відмічає Л.І. Уманський, характеризуючи організаторську діяльність учнів, саме якості організатора визначають їх місце у колективі, направленість і зміст діяльності [2].

Розвиток в учнів уміння співпрацювати, діяти спільно є однією з актуальних проблем сучасної школи. Забезпечення цієї мети і пов'язане з умінням учителя організовувати спільну навчальну діяльність учнів.

Активна позиція організатора багато в чому залежить від його мотивів, ставлення до змісту спільної навчальної діяльності, розуміння сутності цієї діяльності і спроможності її організувати.

Процес будь-якої спільної діяльності складається з декількох обов'язкових елементів. По-перше, це наявність певної групи виконавців. По-друге, це наявність особи, що призначена і націлена узгодити всі дії виконавців, скеровуючи їх на досягнення визначеної мети. Досить проста, на перший погляд, структура процесу спільної діяльності надзвичайно ускладнюється, якщо звернутися до таких параметрів, як зміст діяльності організатора і виконавців; умови, за яких їхні дії набувають якості спільних; засоби, що забезпечують наявність та продуктивність такого типу діяльності у групі.

У процесі напрацювання форм взаємодії учнів, майбутні вчителі власне опановують організацію їх спільної навчальної діяльності на уроках музики.

Учителі покликані розвивати пізнавально-творчі можливості учнів у їх активній музичній діяльності, якою вони керують і яку спрямовують на розвиток пізнавальних інтересів учнів.

Теоретичний аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень дозволяє стверджувати, що навчання у спільній діяльності учнів є альтернативним щодо традиційної системи навчання. Специфіка його полягає в тому, що вчитель створює атмосферу, яка забезпечує творче навчання; співставлення і обмін засобів предметних перетворень через розподіл їх між учасниками діяльності. Це сприяє зміні особистостей учнів, гуманізації їхніх відносин: віра в можливість один одного, визнання унікальності кожного, свобода вибору, взаємоповага, допомога, співчуття.

На теперішній час виокремлюються три форми взаємодії, які є основою організації спільної навчальної діяльності: 1) спільно-індивідуальна, коли кожний учасник робить свою частину спільної роботи незалежно від інших; 2) спільно-послідовна, коли загальна задача виконується послідовно кожним учасником; 3) спільно-взаємодіюча, коли має місце одночасна взаємодія кожного учасника з усіма іншими. Значущим є те, що кожен з її учасників привласнює засіб діяльності іншого й ті нові засоби, що розробляються ними спільно, завдяки чому проходить інтеріоризація зовнішніх дій, що розподілені колективно, у внутрішні, індивідуальні.

У процесі навчання на основі спільної навчальної діяльності учнів роль вчителя – організаційна. Вона виявляється у необхідності створення умов для виникнення взаємовідносин між учнями як суб'єкт-предметного характеру (учень → предмет діяльності), так і суб'єкт-суб'єктних відносин (учень ↔ учень).

У цьому контексті функції вчителя полягають у тому, щоб у системі "вчитель → учень → підгрупа учнів" управляти і коригувати пізнавальний процес; організовувати навчання шляхом використання активних методів; організовувати оціночну діяльність; навчати творчо переносити набуті знання, вміння і навички в соціокультурну діяльність.

Одне з головних питань, що розв'язують науковці, досліджуючи процес підготовки майбутнього вчителя у вищій школі, пов'язане з визначенням ефективності тієї чи іншої моделі підготовки, що пропонується. Найчастіше для визначення цього питання обирається певний показник успішності підготовки майбутніх учителів. За основу такого показника приймають професіограму або модель особистості майбутнього фахівця, що складається із системи вимог до його діяльності і переліку знань та вмінь, особистісних якостей, що можуть їх задово-

льнити. З огляду на цю модель визначається зміст та складові підготовки майбутнього вчителя у вищій школі. Вважається, що він є тим кращим, чим повніше результати підготовки відповідають показникам професіограми.

У контексті означеного підходу певне коло науковців якість підготовки студентів до професійно-педагогічної діяльності визначає за наявністю та розвиненістю навичок і вмінь, що забезпечують відтворення провідних функцій педагогічної діяльності, а саме: конструктивної, комунікативної, організаційної, гностичної, прогностичної та інших.

Ми виходимо з того, що за час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі неможливо засвоїти вичерпного обсягу знань і навичок, необхідних для забезпечення професійної діяльності. Обумовлено це, в першу чергу, тим, що обсяг знань, які мають забезпечувати виконання вчителем вимог своєї професійної діяльності, протягом часу постійно зростає, оновлюється і принципово змінюється за своїм змістом. По-друге, термін навчання у вищій школі, його насиченість переважно теоретичною підготовкою майже не залишає місця для набуття практичного досвіду в педагогічній діяльності, без чого неможливе усвідомлене, а не формальне, механічне, формування досконалих професійно-педагогічних умінь і навичок. Отже, як справедливо зазначають окремі автори, завдання полягає в тому, щоб визначити необхідний мінімум змісту підготовки, який забезпечить професійну компетентність [3; 4].

Нормативною моделлю професійної компетентності вчителя виступає його кваліфікаційна характеристика. Реального відтворення ці нормативні характеристики набувають у змісті нормативних програм. Перша складова нормативної моделі – теоретичні (психолого-педагогічні, спеціальні) знання – є необхідною, але недостатньою складовою професійної компетентності. Друга складова – це педагогічні вміння, сукупність певним чином упорядкованих інтелектуальних і практичних дій, завдяки яким теоретичні знання реалізуються у практиці.

Якщо розглядати компетентність у межах її розуміння як наслідок у розвитку певних розумових процесів, то визначальними характеристиками її треба вважати рівень узагальнення та способів вирішення проблем.

Ми сприймаємо професійну компетентність майбутнього вчителя як узагальнюючий показник його теоретичної і практичної підготовленості до виконання професійної діяльності, пов'язаної з вихованням і навчанням іншої людини. Вирішення завдань, пов'язаних з музично-естетичним вихованням, зокрема, з організацією спільної навчальної діяльності учнів, суттєво обмежує простір професійної компетентності вчителя й конкретизує його. Відповідно до цього ми розглядаємо професійну компетентність майбутнього вчителя музики щодо організації і проведення спільної навчальної діяльності учнів як окрему складову його загальної професійної компетентності.

Отже, професійна компетентність вчителя музики стосовно організації спільної навчальної діяльності учнів – це складова загальної професійної компетентності, яка конкретизує його теоретичну і практичну підготовленість щодо розв'язання питань, пов'язаних з організацією означеної діяльності в умовах шкільного уроку музики.

Складовими означеної професійної компетентності вчителя музики вважаємо базу знань, систему дій, що забезпечують практичне вирішення завдань його професійної діяльності як вчителя музики щодо організації на уроці спільної навчальної діяльності учнів; зацікавленість у здійсненні цієї роботи; рефлексію професійної діяльності. За цими ознаками ми проводили діагностику підготовки майбутніх учителів музики до організації спільної навчальної діяльності учнів на уроці.

Мотивацію здійснення цієї діяльності ми розглядали як зацікавленість і спроможність студентів використовувати на уроках інтерактивні форми діяльності; прагнення організовувати навчальну діяльність учнів за схемою "вчитель – учень – група (підгрупа) учнів"; пошук і використання на уроці таких змістовних форм діяльності, які вимагають колективної роботи учнів, стимулюють пошук спільного рішення запропонованих завдань.

Аналіз існуючого процесу підготовки майбутніх учителів музики показав, що досліджуваний компонент професійної компетентності не отримує достатнього втілення, тому був визначений зміст підготовки студентів до організації спільної навчальної діяльності учнів на уроках музики: знання типології відносин учнів один до одного та вчителя до учнів; технології та стилів організації навчальної взаємодії в системі "учень ↔ учень", "учень ↔ група учнів"; педагогічних заходів, прийомів щодо організації спільної навчальної діяльності учнів; оволодіння інтерактивними методами, котрі стимулюють взаємодію учнів у класі.

Запропонована концепція підготовки майбутніх учителів до організації спільної навчальної діяльності учнів на уроках музики реалізується в певних педагогічних умовах підготовки студентів до означеної діяльності, до яких відносимо: формування у майбутніх учителів музики зацікавленого ставлення до організації спільної навчальної діяльності учнів. При її обґрунтуванні ми виходили з того, що одним із завдань професійної підготовки студентів у вищому педагогічному закладі є формування стійкої мотивації на успішність вирішення виробничих завдань, здатність приводити існуючі умови у відповідність із сучасними вимогами, які впливають із мети, змісту навчально-виховного процесу та його власного бачення проблем виховання.

Як важливу, провідну умову підготовки майбутніх учителів музики до організації спільної навчальної діяльності учнів на уроці визначаємо виокремлення і об'єктування знань про сутність і засоби організації спільної навчальної діяльності учнів на уроці музики, набуття навичок та умінь організації такого виду діяльності учнів шляхом особистого напрацювання досвіду на практиці.

Наступною умовою підготовки майбутніх учителів музики до організації спільної навчальної діяльності учнів визначаємо створення навчально-виховного середовища, спрямованого на формування у студентів здатності до рефлексії. Рефлексія дозволяє вчителю як суб'єкту професійно-педагогічної діяльності встановити для себе простір активної дії. Межі його окреслені, з одного боку, властивостями самого об'єкта, з другого боку – ставленням до даного об'єкта своєї діяльності і самого себе інших суб'єктів, з третього – своїми реальними можли-

востями як суб'єкта в оволодінні властивостями об'єкта, діяльністю по його перетворенню і встановленню взаємодії з іншими суб'єктами.

В залежності від того, яким чином організована діяльність майбутнього вчителя музики в навчальному процесі, які цінності й еталони ним освоюються, залежить і якість даної діяльності. З огляду на це, наступною педагогічною умовою підготовки майбутніх учителів музики до організації спільної навчальної діяльності учнів визначаємо оволодіння методами організації спільної навчальної діяльності учнів на уроках музики в школі.

Таким чином, реалізація удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики передбачає набуття ними знань та напрацюванням досвіду організації спільної навчальної діяльності учнів, що відповідає реальним потребам сучасної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2001. – №29, 18 липня. – С. 4-6.
2. Уманский Л.И. Психология организаторской деятельности школьников: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. – М.: Просвещение, 1980. – 160 с.
3. Сластёнин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: Инновационная деятельность. – М.: Магистр, 1997. – 224 с.
4. Стернберг Р. Практическое мышление. – СПб, Пресс, 2002. – 180 с.
5. Формирование учебной деятельности школьников / Под ред. В.В. Давидова, И. Ломпшера, А.К. Марковой: Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР, Научн. исслед. ин-т педагогической психологии Акад. пед. наук ГДР – М.: Педагогика, 1982 – 216 с.
6. Щуркова Н.Е. Практикум по педагогической технологии. – М.: Педагогическое общество России, 1998. – 250 с.
7. Педагогічний словник / За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

Матеріал надійшов до редакції 16. 02. 2005 р.

Борисенко Т.Г. Совершенствование профессиональной подготовки будущего учителя музыки к организации совместной учебной деятельности школьников.

В статье рассматривается проблема профессионально-педагогической подготовки будущих учителей музыки к организации совместной учебной деятельности учащихся. Автор раскрывает теоретические и практические аспекты подготовки студентов к организации данной деятельности.

Borisenko T.H. Improving Prospective Music Teachers' Professional Training Aimed to Organize Pupils' Joint Study Activities.

The article focuses on the problem of prospective music teachers' professional and pedagogical training aimed at further organization of pupils' joint study activities. Defined also are theoretical and practical aspects of this training.